

อุตสาหกรรมยาสูบและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ในประเทศไทย*

สุชาดา ตั้งทางธรรม**

รัฐบาลไทยอาจขึ้นชมกับรายได้จากอุตสาหกรรมยาสูบปีละกว่า 20,000 ล้านบาทจนล้มความขมขื่นที่ต้องใช้งบประมาณปีละกว่า 7,000 ล้านบาท เพื่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วยจากโรคที่สัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ซึ่งต้องเสียชีวิตลงปีละกว่า 4 หมื่นคนทั้งๆ ที่สามารถหลีกเลี่ยงและป้องกันได้ ทั้งยังต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศจากการนำเข้าใบยาสูบและบุหรืจากต่างประเทศอีกปีละกว่า 2,000 ล้านบาท ไม่รวมมูลค่ามหาศาลจากความพิการและการสูญเสียโอกาสของครอบครัวของผู้ที่เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่ เงินมากมายที่ต้องสูญเสียเหล่านี้จึงน่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาละแวกและวงจรความยากจนเจ็บไข้ได้มาก การรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่คงจะไม่ได้ผลสมบูรณ์และยั่งยืน หากรัฐบาลยังคงเฉยชาและไม่ชวนชวยที่จะเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมแก่ชนในชาติให้ผสมผสานอย่างมีคุณภาพทั้งในด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย จริยธรรมและจิตวิญญาณ--บรรณาธิการวิชาการ

การพัฒนาอุตสาหกรรมยาสูบ

ประเทศไทยเริ่มมีการผลิตบุหรืครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยในระยะแรกเป็นบุหรืรมวนด้วยมือ ต่อมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้มีการนำเครื่องจักรเข้ามาจากต่างประเทศ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้มีการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถส่งออกจำหน่ายยังสิงคโปร์ ฮองกง ชัวเถา และเซียงไฮ้ ต่อมาโรงงานนี้ได้ปิดกิจการลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตและเครื่องจักรก็อยู่ในสภาพทรุดโทรม (โรงงานยาสูบ, 2528)

ช่วงแรกยังคงมีการนำเข้าบุหรืจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปีพ.ศ. 2469 รัฐบาลจัดเก็บภาษียาสูบเพิ่มขึ้นโดยกำหนดภาษีใบยาสูบในอัตราที่ต่ำกว่าภาษีบุหรืยังผลให้มีโรงงานยาสูบเกิดขึ้นหลายแห่ง โรงงานเหล่านี้ยังคงต้องสั่งซื้อวัตถุดิบคือ ใบยาสูบจากประเทศสหรัฐอเมริกา

และประเทศจีน กิจการยาสูบที่ใหญ่ที่สุดที่เข้ามาเปิดดำเนินการในช่วงนั้นคือ บริษัท British American Tobacco Company (BAT) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2473 ในช่วงแรก BAT เพียงแต่นำเข้าบุหรืจากต่างประเทศ ต่อมาในปีพ.ศ. 2475 จึงได้เริ่มดำเนินการผลิต และปีถัดมาก็ริเริ่มนำใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเข้ามาปลูกในประเทศไทยจนประสบความสำเร็จเป็นครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่

ในปีพ.ศ. 2481 รัฐบาลไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติยาสูบฉบับแรกและได้ดำเนินการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจภายใต้สังกัดกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง ให้มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ต่อมารัฐบาลมีนโยบายที่จะรวมอุตสาหกรรมยาสูบเข้าเป็นของรัฐจึงได้ติดต่อขอซื้อกิจการของบริษัทผู้ผลิตบุหรืรายต่างๆ ในขณะนั้น จนกระทั่งปีพ.ศ. 2484 รัฐบาลก็สามารถซื้อกิจการของ BAT ได้ จึงได้รวมกิจการต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ความเห็นหรือข้อเสนอแนะที่ปรากฏเป็นของผู้วิจัยมิใช่ความเห็นของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
** Ph.D (Economics) อาจารย์ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

และดำเนินการใหม่ภายใต้ชื่อว่า โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง หรือในชื่อภาษาอังกฤษว่า *Thailand Tobacco Monopoly*

อุตสาหกรรมยาสูบเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ประเภทหนึ่งที่ทำรายได้หลักให้แก่ประเทศในช่วงเวลานั้น ผลผลิตทั้งหมดที่ผลิตได้ใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศและทดแทนการนำเข้า ในปีพ.ศ. 2486 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติยาสูบฉบับใหม่โดยประกาศให้อุตสาหกรรมยาสูบเป็นกิจการที่ผูกขาดโดยรัฐ นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การผลิตบุหรี่และการนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกชนิดจากต่างประเทศจึงอยู่ภายใต้การดำเนินงานของโรงงานยาสูบกระทรวงการคลังแต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตาม สำหรับผลิตภัณฑ์ยาสูบพื้นบ้านเอกชนยังคงได้รับอนุญาตให้ดำเนินการผลิตได้

ในระยะแรกโรงงานยาสูบได้ทำสัญญาดำเนินการผลิตภายใต้ลิขสิทธิ์ของ BAT เนื่องจากยังคงต้องพึ่งพาอาศัยบุคลากรของ BAT ในเรื่องของความรู้และเทคโนโลยีการผลิตอยู่มาก ความสัมพันธ์นี้ได้ชะงักไปชั่วคราวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และกลับมาดำเนินการใหม่อีกในปีพ.ศ. 2489 BAT เริ่มเป็นผู้แทนจำหน่ายใบยาสูบและวัตถุดิบอื่นๆ ที่ใช้ในการผลิตให้แก่โรงงานยาสูบแต่เพียงผู้เดียว รวมทั้งยังเป็นผู้กำหนดราคาวัตถุดิบทั้งหมดด้วย ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยมีความรู้ความชำนาญมากขึ้น จึงได้ดำเนินการโดยคนไทยทั้งหมดนับแต่ปีพ.ศ. 2492 เป็นต้นมา (กระทรวงการคลัง, 2518 และ ESCAP, 1979)

อุตสาหกรรมยาสูบเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เข้ารัฐเป็นจำนวนมากทุกปี ในปีพ.ศ. 2523 อุตสาหกรรมนี้มีสัดส่วนร้อยละ 5.24 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เฉพาะในส่วนของสินค้าอุตสาหกรรม (Manufacturing) ในปีพ.ศ. 2528 มีสัดส่วนร้อยละ 5.00 และลดลงเหลือร้อยละ 2.95 และ 2.40 ในปีพ.ศ. 2533 และพ.ศ. 2537 ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ, 2523-2524 และ 2537)

ภาษีและราคาบุหรี่

ก่อนสนธิสัญญาบาวริง (The Bowring Treaty) ที่ประเทศสยามทำกับประเทศอังกฤษในปีพ.ศ. 2398 (และต่อมาก็ได้ทำสัญญาที่มีลักษณะคล้ายกันนี้กับประเทศมหาอำนาจอื่นๆ อีกหลายประเทศ) ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการจัดเก็บภาษีนำเข้าสินค้ายาสูบในอัตราเท่าใด* ตามสนธิสัญญาบาวริง ประเทศสยามถูกบีบบังคับให้เก็บภาษีสินค้าขาเข้าในอัตราร้อยละ 3 ต่อมาได้พยายามเรียกร้องนานาชาติขอแก้ไขสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมนี้ (Sayre, 1927 และ 1928) จนกระทั่งปีพ.ศ. 2469 จึงได้รับอธิปไตยทางการคลังกลับคืนมาบางส่วน รัฐบาลจึงได้กำหนดจัดเก็บภาษีสินค้าขาเข้าในอัตราใหม่โดยบุหรี่ถูกเก็บภาษีในอัตราร้อยละ 25 และร้อยละ 5 สำหรับใบยาสูบ

ในปีพ.ศ. 2474 รัฐบาลได้จัดตั้งกรมสรรพสามิตขึ้นเพื่อควบคุมการจัดเก็บภาษีสินค้าบางชนิด โดยเฉพาะสินค้าหลัก ได้แก่ ฝิ่น สุรา และยาสูบ ได้กำหนดเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บภาษีเสียใหม่ในปีนั้น สินค้ายาสูบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปหรือวัตถุดิบนำเข้าจะต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 50 และอีกสามปีต่อมาได้มีการจัดเก็บภาษีเพิ่มขึ้นอีกเป็นร้อยละ 60 (Ingram, 1971 และ Wimoniti, 1961) การที่รัฐบาลกำหนดภาษีนำเข้าใบยาสูบในอัตราสูงเท่ากับภาษีนำเข้าบุหรี่ส่งผลให้เกิดกิจการเพาะปลูกใบยาสูบแพร่หลายขึ้นในประเทศนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากตารางที่ 1 เป็นการแสดงรายได้ภาษีที่รัฐบาลได้รับจากผลิตภัณฑ์ยาสูบในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (ปีพ.ศ. 2515-2539) ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ประเมินร้อยละ 30.8 ของรายได้ภาษีสรรพสามิตมาจาก

* ตามสนธิสัญญาเบอร์นี (The Burney Treaty) ที่ประเทศสยามทำกับประเทศอังกฤษในปีพ.ศ. 2369 กำหนดให้จัดเก็บภาษีสินค้าตามความกว้างของปากเรือในอัตราร้อยละ 1,700 บาท ต่อมาได้ลดลงเหลือร้อยละ 1,000 บาทในทางปฏิบัติ (Bowring, 1857)

ตารางที่ 1 รายได้ภาษีสรรพสามิตจากผลิตภัณฑ์ยาสูบ

ปีงบประมาณ	ยอดรวมภาษีทั้งหมด ¹	ยอดรวมภาษีสรรพสามิต ²	ภาษีสรรพสามิตยาสูบ ³
แผนพัฒนา ฉบับที่ 3	154,037	29,309.1 (19.0)*	9,020.1 (30.8)* (5.9)*
แผนพัฒนา ฉบับที่ 4	372,659	78,924.1 (21.2)	20,716.3 (26.2) (5.6)
แผนพัฒนา ฉบับที่ 5	669,533	181,297.1 (27.1)	45,483.8 (25.1) (6.8)
แผนพัฒนา ฉบับที่ 6	1,542,448	362,455.4 (23.5)	62,430.0 (17.2) (4.0)
แผนพัฒนา ฉบับที่ 7	3,094,877	688,995.8 (22.3)	95,647.9 (13.9) (3.1)

หน่วย: ล้านบาท

ที่มา: ¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย ² และ ³ กรมสรรพสามิต (รวบรวมจากรายงานหลายปี)

หมายเหตุ: * ร้อยละของยอดรวมภาษีทั้งหมด # ร้อยละของยอดรวมภาษีสรรพสามิต

ผลิตภัณฑ์ยาสูบ และภาษีสรรพสามิต ยาสูบมีมูลค่าถึงร้อยละ 5.9 ของรายได้จากภาษีอากรทั้งหมด ช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 7 สัดส่วนนี้ลดลงเหลือร้อยละ 13.9 และ 3.1 ตามลำดับ อันเป็นผลเนื่องมาจากการจัดเก็บรายได้เพิ่มขึ้นจากผลิตภัณฑ์น้ำมันปิโตรเลียมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 จากผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529 และจากการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตรถยนต์ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535

การกำหนดราคาและภาษีสรรพสามิตบุหรี่ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2509 โดยกระทรวงการคลังจะเป็นผู้ประกาศกำหนดอัตราภาษี และกรมสรรพสามิตเป็นผู้ประกาศราคาและควบคุมการซื้อขายให้เป็นไปตามราคาที่กำหนด

ก่อนหน้าที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติยาสูบฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน รัฐบาลมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ยาสูบสองแหล่งใหญ่ คือ จากเงินช่วยราชการยาสูบ และจากแสตมป์ยาสูบ เงินช่วยราชการยาสูบจัดเก็บจากโรงงานยาสูบในอัตราร้อยละ 10-20 ของราคาขายปลีกแล้วแต่ยี่ห้อของบุหรี่ที่ผลิตในประเทศ และร้อยละ 30 ของราคาขายปลีกบุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศทุกยี่ห้อ ส่วนผลิตภัณฑ์ยาสูบนำเข้าชนิดอื่นๆ จัดเก็บเงินช่วยราชการในอัตราที่ต่ำกว่าบุหรี่ยานำเข้า แสตมป์ยาสูบได้รับการจัดเก็บตามน้ำหนักในอัตรา 0.01 บาทต่อ 5 กรัมสำหรับบุหรี่ และในอัตราต่ำกว่าสำหรับผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่นๆ ส่งผลให้ในช่วงปีพ.ศ. 2503-2509 รัฐบาลมีรายได้จากเงินช่วยราชการยาสูบประมาณ 10-15 เท่าของค่าแสตมป์ยาสูบ (กรมสรรพสามิต, 2503 และ 2508-2513)

นอกจากรายได้สองประเภทนี้แล้ว รัฐบาลยังมีรายได้จากภาษีพิเศษอีกชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า เงินช่วยการศึกษาและการสาธารณสุข หรือเงิน ก.ศ.ส. โดยมีกรมสรรพสามิตเป็นผู้จัดเก็บเงินรายได้นี้จากรัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่อยู่ในสังกัดตั้งแต่ปีพ.ศ. 2496-2505 ในส่วนของเงิน ก.ศ.ส. ที่เก็บจากโรงงานยาสูบ ต่อมาก็ได้ถูกนำไปรวมเข้ากับเงินช่วยราชการยาสูบในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2504 (กรมสรรพสามิต, 2504 และ 2505)

ตามพระราชบัญญัติยาสูบฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน ภาษีที่รัฐบาลจัดเก็บจากบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังในระยะแรกจะเก็บจากรูปราคาขายปลีกตามประกาศของอธิบดีกรมสรรพสามิต ขณะที่บุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศจะเก็บตามน้ำหนัก รัฐบาลได้จัดเก็บภาษีบุหรี่ที่ผลิตภายในประเทศในอัตราเดียวกันนี้จนกระทั่งถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2512 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีใหม่โดยจัดเก็บแตกต่างกันไปตามอัตราส่วนของใบยาสูบนำเข้าที่ใช้ในการผลิตบุหรี่แต่ละยี่ห้อ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2 ซึ่งสรุปการเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีตั้งแต่เริ่มใช้พระราชบัญญัติยาสูบฉบับปัจจุบันเป็นต้นมา

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 รัฐบาลได้ประกาศลดอัตราภาษีบุหรี่ยานำเข้าลงเกือบครึ่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดต้นทุนของบุหรี่ยานำเข้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถแข่งขันกับบุหรี่ที่ลักลอบขายในตลาดมืดได้ ต่อมาเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจซบเซาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันในตลาดโลกในช่วงปีพ.ศ. 2522-2523 ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาการขาดดุลการค้า

ตารางที่ 2 สรุปการเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีบุหรี่

	บุหรี่ที่ผลิตในประเทศ	บุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศ
	ร้อยละของราคาขายปลีก	บาท/กรัม
พฤศจิกายน 2509	40 สำหรับทุกยี่ห้อ	0.20
มกราคม 2510	25 สำหรับทุกยี่ห้อ	0.14
พฤศจิกายน 2512	15 สำหรับ (ก)	0.16
	30 สำหรับยี่ห้ออื่น	
พฤศจิกายน 2516	15 สำหรับ (ก)	0.20
	40 สำหรับยี่ห้ออื่น	
กุมภาพันธ์ 2519	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	0.12
กันยายน 2519	40 สำหรับทุกยี่ห้อ	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
พฤษภาคม 2523	40 สำหรับ (ก) และ (ข)	0.50
	45 สำหรับยี่ห้ออื่น	
เมษายน 2524	45 สำหรับ (ก) และ (ข)	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
	50 สำหรับยี่ห้ออื่น	
ธันวาคม 2524	48 สำหรับ (ก) และ (ข)	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
	58 สำหรับยี่ห้ออื่น	
มีนาคม 2527	35 สำหรับ (ก)	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
	48 สำหรับ (ข)	
	58 สำหรับยี่ห้ออื่น	
เมษายน 2528	35 สำหรับ (ก)	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
	48 สำหรับ (ข)	
	56.5 สำหรับยี่ห้ออื่น	
กรกฎาคม 2533	55 ของราคาขายปลีกทุกยี่ห้อทั้งบุหรี่ที่ผลิตในประเทศและบุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศ	
	ร้อยละของราคาโรงงาน	ร้อยละของราคา c.i.f. บวกภาษีนำเข้า
มกราคม 2535	55	55
ธันวาคม 2536	60	60
มกราคม 2538	62	62
ตุลาคม 2539	68	68

ที่มา: กระทรวงการคลัง

หมายเหตุ: (ก) คือ ยี่ห้อที่ใช้ใบยาสูบที่ผลิตในประเทศทั้งหมด (ข) คือ ยี่ห้อที่ใช้ใบยาสูบนำเข้าไม่เกินร้อยละ 20

ฐานภาษีคิดจากราคาที่รวมภาษีสรรพสามิตแล้ว*

* จากมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติยาสูบฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน และกรมสรรพสามิต, 2535 มักจะมีผู้เข้าใจสับสนในเรื่องอัตราภาษีบุหรี่ที่แท้จริงอยู่เสมอ กรมสรรพสามิตมีวิธีการคำนวณอัตราภาษีดังนี้

สมมติให้ T = รายได้จากภาษีสรรพสามิตบุหรี่, q_1 = ราคาหน้าโรงงานที่ไม่รวมภาษี (สำหรับบุหรี่ที่ผลิตในประเทศ), และ q_2 เป็นราคา c.i.f. บวกภาษีนำเข้า (สำหรับบุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศ) ที่ระดับอัตราภาษีในปัจจุบันจะได้ว่า $T_i = 0.68(q_1 + T_i)$ สำหรับ $i = 1, 2$ หรือ $T_i = 2.125 q_i$ นั่นคือ อัตราภาษี t จะมีค่าเท่ากับ 2.125 ของราคา q_i

อุตสาหกรรมยาสูบและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ในประเทศไทย

จึงได้มีการปรับอัตราภาษีบุหรี่เสียใหม่โดยรัฐบาลจัดเก็บภาษีนำเข้าบุหรี่เพิ่มขึ้นจากเดิม 0.12 บาท/ กรัม เป็น 0.50 บาท/ กรัม นอกจากนี้บุหรี่ที่ผลิตในประเทศที่ใช้ใบยาสูบนำเข้าเกินกว่าร้อยละ 20 ก็ถูกปรับอัตราภาษีให้สูงขึ้นด้วย

ต่อมาได้มีการปรับภาษีบุหรี่อีกหลายครั้ง ทำให้บุหรี่ที่ผลิตในประเทศมีอัตราภาษีต่างกันถึงสามอัตราขณะที่ภาษีนำเข้าบุหรี่จากต่างประเทศยังคงอยู่อัตราเดิมคือ 0.50 บาท/กรัม ในช่วงที่เกิดกรณีขัดแย้งทางการค้ากับประเทศสหรัฐอเมริกาเรื่องการเปิดตลาดบุหรี่ ประเทศไทยถูกกล่าวหาว่าเก็บภาษีบุหรือนำเข้าในอัตราที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2533 รัฐบาลไทยจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บภาษีบุหรี่ทุกประเภทเสียใหม่ให้เป็นอัตรา

เดียวกัน คือร้อยละ 55 ของราคาขายปลีกทั้งบุหรี่ที่ผลิตในประเทศและที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2535 คือนับแต่เมื่อภาษีมูลค่าเพิ่มมีผลบังคับใช้เป็นต้นมา ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนฐานการจัดเก็บภาษีบุหรี่อีกครั้งหนึ่ง โดยจัดเก็บจากราคาหน้าโรงงานสำหรับบุหรี่ที่ผลิตภายในประเทศ และราคาที่รวมค่าระวางและประกันภัยสินค้า (ราคา c.i.f.) บวกภาษีนำเข้าสำหรับบุหรี่จากต่างประเทศ และสืบเนื่องจากแรงผลักดันของกระทรวงสาธารณสุขและองค์กรเอกชนที่รณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ รัฐบาลจึงได้ปรับภาษีบุหรี่ขึ้นเป็นร้อยละ 60 ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2536 และต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2538 ก็ปรับขึ้นอีกเป็นร้อยละ 62

ตารางที่ 3 สรุปการเปลี่ยนแปลงราคาขายปลีกของบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

	บุหรี่ธรรมดา	บุหรี่กั้นกรอง
มกราคม 2503	1.25-5.00 (3.50)	6.00
มกราคม 2513	2.00-5.00 (4.00)	6.00
พฤศจิกายน 2516	2.00-6.00 (4.50)	7.00
กันยายน 2519	2.50-7.00 (6.00)	8.00
พฤษภาคม 2523	2.50-8.00	9.00 (9.00)
เมษายน 2524	3.00-9.00	10.00 (10.00)
ธันวาคม 2524	4.00-10.50	12.00 (12.00)
กรกฎาคม 2526	4.00-10.50	12.00-15.00 ¹ (12.00)
มีนาคม 2527	5.00-10.50	9.00 ² -15.00 (12.00)
เมษายน 2527	4.00 ³ -10.50	9.00-15.00 (12.00)
เมษายน 2528	4.00-10.50	9.00-16.00 (13.00)
กันยายน 2532	4.00-11.00	9.00-18.00 ⁴ (13.00)
กันยายน 2533	8.00-13.00	13.00-20.00 (15.00)
ธันวาคม 2536	9.00-15.00	15.00-23.00 (17.00)
มกราคม 2538	9.50-16.00	16.00-25.00 (18.00)
ตุลาคม 2539	12.00-20.00	20.00-31.00 (22.00)

ที่มา: โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

หมายเหตุ: โฉงเล็บเป็นราคาของบุหรี่ยี่ห้อที่ขายดีที่สุดในปีนั้น

1 แนะนำยี่ห้อใหม่ในราคา 15.00 บาท

2 แนะนำยี่ห้อใหม่ในราคา 9.00 บาท

3 ยกเลิกการผลิตบุหรี่ยี่ห้อที่ราคาถูกที่สุดในเดือนสิงหาคม 2526 และกลับมาผลิตใหม่อีกในเดือนเมษายน 2527

4 แนะนำยี่ห้อใหม่ในราคา 18.00 บาทในเดือนตุลาคม 2531

ตารางที่ 4 จำนวนร้อยละของผู้สูบบุหรี่จำแนกตามชนิดของบุหรี่ที่สูบประจำ

ภาค	บุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ		บุหรี่ยานำเข้าจากต่างประเทศ		บุหรี่ยี่ห้อตนเองและอื่นๆ	
	2534	2536	2534	2536	2534	2536
ทั่วประเทศ	43.38	44.91	0.58	0.87	56.04	54.21
กรุงเทพมหานคร	91.03	91.86	4.41	5.08	4.56	3.05
ภาคกลาง*	57.34	65.56	0.41	0.78	42.25	33.66
ภาคเหนือ	37.74	39.36	0.07	0.34	62.19	60.31
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	25.84	25.92	0.18	0.45	73.98	73.63
ภาคใต้	49.38	47.39	0.34	0.66	50.28	51.95

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: * ไม่รวมกรุงเทพฯ

สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 ที่ได้อนุมัติในหลักการให้กรมสรรพสามิตจัดเก็บภาษี บุหรี่เพิ่มขึ้นอีกในอัตราร้อยละ 10 ของค่าแอสแตมปียาสูบ เพื่อหารายได้เสริมให้แก่ส่วนราชการท้องถิ่น จึงได้มีการ ปรับภาษีขึ้นอีกเป็นร้อยละ 68 เมื่อเดือนตุลาคม 2539

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าตั้งแต่ปีพ.ศ. 2503 เป็นต้น มา ราคาบุหรี่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยในช่วงสิบปีแรก แต่ หลังจากนั้นได้มีการปรับราคาบุหรี่หลายครั้งสืบเนื่องจากการขึ้นภาษีสรรพสามิตบุหรี่

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ อาจ จำแนกประเภทผู้สูบบุหรี่ออกได้เป็น 3 ประเภทตามชนิด ของบุหรี่ที่สูบ ได้แก่ บุหรี่ที่บ้านที่มวนเองด้วยมือ บุหรี่ที่ ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง และบุหรี่ยานำเข้า จากต่างประเทศ โดยผู้สูบบุหรี่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงมวนบุหรี่ยี่ห้อเอง

จากผลการสำรวจในปีพ.ศ. 2536 พบว่าในจำนวนผู้ สูบบุหรี่เป็นประจำ 10.4 ล้านคนทั่วประเทศ ร้อยละ 44.9 สูบบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังเป็นส่วน ใหญ่ ขณะที่ร้อยละ 0.9 สูบบุหรี่ต่างประเทศหรือไปป์หรือ ชิการ์ ผู้สูบบุหรี่ในกรุงเทพฯและภาคกลางส่วนใหญ่สูบบุหรี่ ที่ผลิตจากโรงงานยาสูบ ขณะที่ในภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้สูบบุหรี่ยังคงมวนบุหรี่ยี่ห้อเอง

การสำรวจเกี่ยวกับสวัสดิการและอนามัยของ

ประชาชนทั่วประเทศในปีพ.ศ. 2534 ที่ได้ดำเนินการในเดือนพฤษภาคมซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะมีการนำเข้าบุหรี่ยี่ห้อ ต่างประเทศโดยถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อเปรียบเทียบกับ รายงานผลการสำรวจล่าสุดในปีพ.ศ. 2536 พบว่าจำนวน ร้อยละของผู้สูบบุหรี่ต่างประเทศเพิ่มขึ้นทุกภาคทั่วประเทศ อัตราส่วนของผู้สูบบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวง การคลังก็เพิ่มขึ้นทุกภาคด้วยเช่นกันยกเว้นในเขตพื้นที่ภาคใต้

อุปสงค์และอุปทานของบุหรี่

ในตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าจำนวนการบริโภค บุหรี่ต่อหัวเพิ่มขึ้นประมาณ 200 มวนในช่วงสิบปีแรก คือ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2503-2513 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จน กระทั่งถึง 1,043 มวนในปีพ.ศ. 2519 จากนั้นมีแนวโน้มลด ลงในสองสามปีถัดมาเนื่องจากการขึ้นภาษีและปรับราคา บุหรี่ใหม่

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นการบริโภคได้เพิ่มสูงขึ้น จนเกิน 1,000 มวนอีกในปี พ.ศ. 2523 และ 2524 สำหรับ ช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 อันเป็นช่วงภาวะเศรษฐกิจซบเซา จำนวนบริโภคได้ลดลงถึง 200 มวนต่อหัวในปีพ.ศ. 2525 และได้ลดลงอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปีพ.ศ. 2529

นับแต่ปีพ.ศ. 2530 เป็นต้นมา เศรษฐกิจของ ประเทศไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว อัตราความเจริญเติบโต ของรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.7 เป็นร้อยละ

ตารางที่ 5 จำนวนบริโภครวมและต่อหัวของบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ ปีงบประมาณ 2503-2537

ปีงบประมาณ	มวน		ปีงบประมาณ	มวน	
	ยอดรวม ¹ (1,000,000)	ต่อหัว ²		ยอดรวม ¹ (1,000,000)	ต่อหัว ²
2503*	8,902.54	596			
2504*	9,727.72	636			
2505	10,362.84	662	2520	23,220.74	941
2506	10,171.76	635	2521	23,453.71	915
2507	10,195.25	621	2522	26,271.34	987
2508	10,297.29	613	2523	29,762.78	1,076
2509	10,853.00	631	2524	32,754.68	1,145
2510	12,009.65	682	2525	27,833.08	941
2511	12,939.26	718	2526	28,166.82	921
2512	14,191.35	769	2527	29,581.63	936
2513	15,187.80	804	2528	29,176.47	893
2514	15,739.59	802	2529	29,243.92	866
2515	16,693.26	819	2530	30,929.85	886
2516	18,588.95	878	2531	33,200.95	919
2517	20,021.21	910	2532	36,874.20	988
2518	22,240.09	973	2533	38,820.24	1,006
2519	24,770.12	1,043	2534	38,858.19	989
			2535	39,668.39	992
			2536	41,301.85	1,014
			2537	45,142.62	1,089

ที่มา: โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

หมายเหตุ: * ปีปฏิทิน

- เฉพาะยอดขายในประเทศเท่านั้น ในที่นี้สมมติว่าจะมีการซื้อขายและบริโภคบุหรี่ในปีเดียวกัน
- ตัวเลขเหล่านี้ได้มาโดยการหารจำนวนบริโภครวมด้วยค่าประมาณของประชากรทั่วประเทศที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจากสถิติที่ได้จากการสำรวจสำมะโนประชากรทั่วประเทศปีพ.ศ. 2503, 2513, 2523 และ 2533 และจากสถิติการสำรวจพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรปีพ.ศ. 2536 โดยวิธีใช้ค่าอัตราความเจริญเติบโตแบบ Exponential (Logarithmic Interpolation)

13.3 ในปีพ.ศ. 2531 และยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องถึงร้อยละ 12.3 และ 11.6 ในปีพ.ศ. 2532 และ 2533 ตามลำดับ การบริโภคบุหรี่ต่อหัวเพิ่มขึ้นอีกจนถึง 1,000 มวนในปีพ.ศ. 2533 ต่อมาในปีพ.ศ. 2534 จำนวนการบริโภคลดลงเล็กน้อย สืบเนื่องจากการขึ้นราคาบุหรี่ในปีพ.ศ. 2533 อย่างไรก็ตามกลับสูงขึ้นเกิน 1,000 มวนต่อไปอีกในปีพ.ศ.

2536 และยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปีพ.ศ. 2537

ในช่วงปีพ.ศ. 2529-2537 บุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังมียอดจำหน่ายเพิ่มขึ้นจาก 29,244 ล้านมวนเป็น 45,143 ล้านมวน ในอัตราเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 หรือมากกว่า 200 มวนต่อหัว ถึงแม้ว่าจะมีการรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตั้งแต่

ตารางที่ 6 ยอดรวมบุหรี่ที่ผลิตภายในประเทศและที่นำเข้า ปีงบประมาณ 2504-2537

ปีงบประมาณ	รวมยอดจำหน่ายของโรงงานยาสูบ ¹	บุหรี่ยำนำเข้า
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1	61,607.86 (99.87)	79.98 (0.13)
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2	70,067.65 (99.95)	36.09 (0.05)
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3	102,313.63 (99.94)	60.27 (0.06)
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4	135,463.25 (99.93)	91.37 (0.07)
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5	144,001.92 (100.00)	0.00 (0.00)
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6	178,683.43 (99.86)	242.98 (0.14)
2535	39,668.39 (97.45)	1,036.83 (2.55)
2536	41,301.85 (97.15)	1,211.75 (2.85)
2537	45,142.62 (96.95)	1,418.92 (3.05)
2538	42,010.86 (96.72)	1,422.89 (3.28)

ที่มา: กรมสรรพสามิตและโรงงานยาสูบ (รวบรวมจากรายงานประจำปีและข้อมูลที่มีได้ตีพิมพ์)

หมายเหตุ: 1 เฉพาะยอดขายในประเทศ ในวงเล็บคือส่วนแบ่งตลาดของสินค้า

ปีพ.ศ. 2529 เป็นต้นมาก็ตาม

ในปีพ.ศ. 2538 ยอดจำหน่ายบุหรี่ยำลดลงเหลือ 42,011 ล้านมวน เนื่องจากภาวะน้ำท่วมพื้นที่หลายจังหวัดทั่วประเทศในช่วงปลายปี ทำให้การคมนาคมขนส่งสินค้าเป็นไปด้วยความยากลำบาก อย่างไรก็ตาม ในปีพ.ศ. 2539 ยอดจำหน่ายกลับเพิ่มสูงขึ้นกว่ายอดจำหน่ายในปีพ.ศ. 2537 เสียอีก (ดูตารางที่ 8)

ก่อนที่จะมีประกาศยกเลิกการห้ามนำเข้าบุหรี่ในปีพ.ศ. 2533 ประเทศไทยมีการนำเข้าบุหรี่โดยถูกต้องตามกฎหมายในแต่ละปีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ภายหลังจากการยกเลิกดังกล่าวจึงได้เริ่มมีการนำเข้าบุหรี่เป็นครั้งแรกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2534 และนับแต่นั้นมาก็ได้มีการนำเข้าเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ตัวเลขที่แสดงในตารางที่ 5 เป็นเพียงตัวเลขการบริโภคบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังเท่านั้น ทั้งนี้ไม่รวมบุหรี่ยำนำเข้าทั้งหมดที่ถูกต้องตามกฎหมาย และที่ผิด

กฎหมาย รวมทั้งบุหรี่ยำที่ผู้สูบบวนเองด้วยมือ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะประมาณจำนวนบุหรี่ยำที่ลักลอบซื้อขายในตลาดมืดและบุหรี่ยำที่ผู้สูบบวนเองในแต่ละปี ซึ่งตัวเลขการบริโภคบุหรี่ยำต่อหัวที่แท้จริงจะสูงกว่าที่แสดงไว้ในตารางนี้มากถ้าหากสามารถนำตัวเลขเหล่านี้เข้ามารวมด้วย*

การบริโภคยาสูบที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้น นอกจากอาจอธิบายได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปิดตลาดให้บริษัทผู้ผลิตบุหรี่ยำต่างประเทศแล้ว ยังอาจอธิบายได้อีกว่าเกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ การลดลงในราคาที่แท้จริงของสินค้าและการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

ข้อมูลจากตารางที่ 7 ได้แสดงราคาปัจจุบันและราคาที่แท้จริงของบุหรี่ยำที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังยี่ห้อที่ขายดีที่สุดในช่วงนั้น จะเห็นว่าในช่วงเวลากว่าสามสิบปี ราคาปัจจุบันของบุหรี่ยำเพิ่มขึ้นมากกว่า 6 เท่า (จาก 3.50 บาทเป็น 22.00 บาท) ขณะที่ราคาที่แท้จริง

* นอกจากนี้ จากผลการสำรวจพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในปีพ.ศ. 2536 พบว่าร้อยละ 44.9 ของผู้สูบบุหรี่เป็นประจำสูบบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากเอาตัวเลขร้อยละจำนวนนี้ของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปเป็นตัวหารแทนที่จะเอาจำนวนเต็มทั้งหมดของประชากรในกลุ่มอายุนี้ทั้งประเทศ ก็จะทำให้ตัวเลขจำนวนการบริโภคบุหรี่ยำต่อหัวของประชากรในปีงบประมาณ 2536 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 2,258 มวนมากกว่า 1,014 มวนที่แสดงไว้ในตาราง 5 กว่าเท่าตัว

ตารางที่ 7 ราคาปัจจุบันและราคาคงที่ของบุหรี่

	ราคาปัจจุบัน ¹	ราคาคงที่ปีพ.ศ. 2533
1 มกราคม 2503	3.50 (6.00)	16.50 (28.28)
1 มกราคม 2513	4.00 (6.00)	15.59 (23.39)
22 พฤศจิกายน 2516	4.50 (7.00)	11.60 (18.04)
15 กันยายน 2519	6.00 (8.00)	14.09 (18.79)
22 พฤษภาคม 2523	9.00	13.84
29 เมษายน 2524	10.00	13.65
23 ธันวาคม 2524	12.00	15.56
19 กรกฎาคม 2526	12.00	15.00
5 มีนาคม 2527	12.00	14.87
4 เมษายน 2528	13.00	15.73
1 กันยายน 2532	13.00	13.78
10 กันยายน 2533	15.00	15.00
9 ธันวาคม 2536	17.00	14.23
11 มกราคม 2538	18.00	14.24
30 ตุลาคม 2539	22.00	16.44 #

ที่มา: 1 โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

หมายเหตุ: ก่อนปีพ.ศ. 2521 บุหรี่ชนิดธรรมดาไม่มีวางจำหน่ายในท้องตลาดมากกว่าบุหรี่กั้นกรอง ในวงเล็บคือราคาของบุหรี่กั้นกรองในเวลานั้น ราคาคงที่คำนวณจากราคาปัจจุบันปรับด้วยดัชนีราคาผู้บริโภค # ปรับด้วยดัชนีราคาผู้บริโภคปีพ.ศ. 2539

กลับลดลง หากเปรียบเทียบราคามะพร้าวกั้นกรองในปีพ.ศ. 2503 กับราคามะพร้าวที่ห่อที่ขายดีที่สุดในปีพ.ศ. 2539 แล้ว จะพบว่าราคาปัจจุบันของบุหรี่เพิ่มขึ้นมากกว่าสามเท่า (จาก 6.00 บาทเป็น 22.00 บาท) ขณะที่ราคาจริงลดลงกว่าร้อยละ 40 (คือจาก 28.28 บาทเป็น 16.44 บาท).

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลปรับราคาของบุหรี่สูงขึ้นไม่ทันกับค่าของเงินที่ลดลงเนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ อย่างไรก็ตามบุรี่ยังคงมีราคาต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ขณะที่ราคาที่แท้จริงของบุหรี่กั้นกรองลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง รายได้ประชาชาติที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มขึ้นเกือบสี่เท่าในช่วงเวลาเดียวกัน (สุชาติดา, 2540)

ผลผลิต ยอดจำหน่ายและรายได้ของโรงงานยาสูบ

บุหรี่ยที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง แทน

ทั้งสิ้นผลิตเพื่อจำหน่ายภายในประเทศ ซึ่งยอดจำหน่ายมีแนวโน้มสูงขึ้นในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา มีเพียงปีพ.ศ. 2520 และ 2525 เท่านั้นที่ยอดจำหน่ายลดลงอย่างมากอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับภาษีและราคามะพร้าวในช่วงปีพ.ศ. 2519 และปรับอีกสองครั้งในปีพ.ศ. 2524 เพื่อช่วยชดเชยภาวะการขาดดุลงบประมาณ อย่างไรก็ตาม รายได้จากการจำหน่ายบุหรี่ยของโรงงานยาสูบมิได้ลดลงด้วย แต่กลับเพิ่มสูงขึ้นทั้งราคาปัจจุบันและราคาที่แท้จริง

รายได้ของรัฐบาลจากอุตสาหกรรมยาสูบ

ปัจจุบันรัฐบาลมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ยาสูบดังรายการต่อไปนี้

1. ภาษีสรรพสามิต จัดเก็บในอัตราร้อยละ 68 ของราคามะพร้าวหน้าโรงงาน (ราคาที่รวมภาษีสรรพสามิตไว้ด้วยแล้ว)

อุตสาหกรรมยาสูบและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ในประเทศไทย

ตารางที่ 8 ผลผลิตและยอดจำหน่ายบุหรี่ของโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง ปีงบประมาณ 2504-2539

หน่วย : เมตริกตัน

ปีงบประมาณ	ผลผลิต	ยอดจำหน่ายในประเทศ
แผนพัฒนา 1	62,001	n.a.
แผนพัฒนา 2	71,719 (15.67)	n.a.
แผนพัฒนา 3	103,672 (44.55)	n.a.
แผนพัฒนา 4	138,137 (33.24)	n.a.
แผนพัฒนา 5	143,972 (4.22)	n.a.
แผนพัฒนา 6	180,637 (25.47)	n.a.
แผนพัฒนา 7	219,286 (21.40)	218,937
2535	40,691	40,691
2536	42,043	42,331
2537	45,359	45,025
2538	43,020	43,569
2539	48,173	47,321

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (รวบรวมจากรายงานหลายปี)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือจำนวนร้อยละที่เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฉบับก่อน

ตารางที่ 9 ยอดจำหน่ายและรายได้ของโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง ปีงบประมาณ 2504-2537

หน่วย: ล้านบาท (มวน, บาท)

ปีงบประมาณ	รวมยอดจำหน่าย ¹		รายได้ ²			
	มวน	เปลี่ยนแปลง (%)	ราคาปัจจุบัน (บาท)	เปลี่ยนแปลง (%)	ราคาคงที่ปี2533 ³ (บาท)	เปลี่ยนแปลง (%)
แผนพัฒนา 1	59,111.42	n.a.	8,952.54	n.a.	39,757.64	n.a.
แผนพัฒนา 2	70,067.65	+13.73	12,865.98	+43.71	50,663.30	+27.43
แผนพัฒนา 3	102,313.63	+46.02	22,877.33	+77.81	62,780.50	+23.92
แผนพัฒนา 4	135,463.25	+32.40	45,594.96	+99.30	78,721.97	+25.39
แผนพัฒนา 5	144,264.82	+ 6.50	76,848.12	+68.55	94,834.78	+20.47
แผนพัฒนา 6	178,711.48	+23.88	107,555.85	+39.96	112,291.51	+18.41
2535	39,744.43	+ 2.25	27,638.60	+ 2.69	25,126.00	- 1.33
2536	41,380.27	+ 4.12	28,915.63	+ 4.62	25,431.51	+ 1.22
2537	45,258.24	+ 9.37	35,157.05	+21.58	29,420.13	+15.68

ที่มา: โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง (รวบรวมจากรายงานประจำปี)

หมายเหตุ: 1 ตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมา ตัวเลขเหล่านี้รวมตัวเลขส่งออกด้วย อย่างไรก็ตามจำนวนส่งออกมีน้อยมากเมื่อเทียบกับการบริโภคภายในประเทศ (สุชาติ, 2540)

2 รายได้ในที่นี้รวมรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่นๆ ด้วย ทั้งที่ผลิตในประเทศและที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามรายได้แทบจะทั้งหมดเป็นรายได้จากการจำหน่ายบุหรี่ของโรงงานยาสูบ

3 ราคาคงที่คำนวณจากราคาปัจจุบันปรับด้วยดัชนีราคาผู้บริโภค

อุตสาหกรรมยาสูบและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ในประเทศไทย

ตารางที่ 10 รวมรายได้ของรัฐบาลจากอุตสาหกรรมยาสูบ ปีงบประมาณ 2504-2537

ปีงบประมาณ	ส่วนแบ่งจากผลกำไร		รายได้รวมของรัฐบาล ²	%
	ของโรงงานยาสูบ	อุตสาหกรรมยาสูบ		
แผนพัฒนา 1	1,725.0	5,664.14	56,285.10	10.06
แผนพัฒนา 2	2,279.4	8,264.23	88,873.40	9.30
แผนพัฒนา 3	3,882.0	15,394.18	166,490.80	9.25
แผนพัฒนา 4	6,619.6	30,785.32	392,566.10	7.84
แผนพัฒนา 5	3,780.0	53,894.39	727,764.10	7.41
แผนพัฒนา 6	8,849.0	75,551.38	1,645,240.60	4.59
2535	3,202.0	20,359.69	525,368.00	3.88
2536	2,802.0	20,515.01	550,601.40	3.73
2537	2,954.0	25,260.88	649,460.30	3.89

ที่มา: 1 โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

2 สำนักงานประมาณ (รวบรวมจากรายงานประจำปี)

หมายเหตุ: 1 ตัวเลขนี้รวมภาษีต่างๆ (เช่น ภาษีสรรพสามิต, ภาษีศุลกากร, ภาษีมูลค่าเพิ่มและอื่นๆ) และส่วนแบ่งผลกำไรของโรงงานยาสูบ
2 ตัวเลขนี้รวมรายได้จากภาษีต่างๆ, รายได้จากภาษีของและบริกากร, รายได้จากรัฐวิสาหกิจและรายได้อื่นๆ ไม่รวมรายได้จากการกู้ยืม

2. ภาษีศุลกากร จัดเก็บในอัตราร้อยละ 30 ของราคา c.i.f

3. ภาษีมูลค่าเพิ่ม จัดเก็บในอัตราร้อยละ 7 ของราคาขายปลีก

4. ภาษีรายได้ จัดเก็บในอัตราร้อยละ 12.5 ของกำไรของผู้ค้าส่ง และร้อยละ 10 ของกำไรผู้ค้าปลีก

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีรายได้จากส่วนแบ่งกำไรของโรงงานยาสูบอีกร้อยละ 80

ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 1-3 รัฐบาลมีรายได้จากอุตสาหกรรมยาสูบประมาณร้อยละ 9-10 ของรายได้ทั้งหมด อัตราส่วนนี้ลดลงเหลือร้อยละ 7-8 ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 4-5 เหลือร้อยละ 4.6 ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 และร้อยละ 3.5 ในปีพ.ศ. 2538 ตามลำดับ

ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 3 และ 4 โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังเป็นรัฐวิสาหกิจที่ส่งรายได้เข้ารัฐมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 30.8 และ 30.0 ของรายได้รัฐบาล ที่มาจากรัฐวิสาหกิจ (Tungthangthum, 1984) ปัจจุบันก็ยังคงเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของรัฐบาล*

ต้นทุนของการสูบบุหรี่

การประมาณต้นทุนการสูบบุหรี่จะต้องอาศัยข้อมูล ที่เชื่อถือได้ในเรื่องพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของผู้สูบบุหรี่ ภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากโรคอันเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ และอัตราการตายด้วยโรคเหล่านี้อันมีสาเหตุมาจากการสูบบุหรี่ ในประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีการศึกษาต้นทุน

* ยกเว้นธนาคารแห่งประเทศไทย ในปี 2535 โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังส่งรายได้เข้ารัฐเป็นที่สองรองจากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ปี 2536 ส่งรายได้เข้ารัฐเป็นที่ห้ารองจากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล การทางพิเศษแห่งประเทศไทย และการสื่อสารแห่งประเทศไทย และในปี 2537 เป็นที่สี่รองจากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (สำนักงานประมาณ, 2537, 2538 และ 2539)

ของการสูบบุหรี่อย่างแท้จริงแต่อย่างใด งานศึกษาที่พบจะเป็นการประเมินต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของผู้ป่วยด้วยโรคบางโรคที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ของกลุ่มตัวอย่างเฉพาะแห่ง โดยกลุ่มตัวอย่างจะรวมทั้งผู้ป่วยที่ไม่เคยมีประวัติในการสูบบุหรี่ด้วย เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่ยังคงมีความคลาดเคลื่อนและระบบการจัดเก็บข้อมูลในระดับประเทศอาจยังไม่ดีพอ จึงเป็นการยากที่จะประเมินต้นทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมดทั่วประเทศให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

ปัจจุบันรัฐบาลต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยโรคอันเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ปีละจำนวนไม่น้อย ตัวเลขสถิติแสดงให้เห็นว่ามีอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคเหล่านี้เพิ่มขึ้นทุกภาคทั่วประเทศรวมทั้งอัตราการตายก็สูงขึ้นด้วย (Chitanondh, 1991) ประมาณว่าในปี พ.ศ. 2535 มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้จำนวน 42,000 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2536) จากแผนพัฒนาสาธารณสุขปีพ.ศ. 2535-2539 รัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณไม่ต่ำกว่าปีละ 7,000 ล้านบาท ในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งปอด ฤกษ์ลมโป่งพอง และหลอดเลือดหัวใจตีบ (แผนพัฒนาสาธารณสุข พ.ศ. 2535-2539)

ในส่วนต้นทุนของการสูบบุหรี่ นอกจากที่มักจะกล่าวถึงกันส่วนมาก คือต้นทุนค่ารักษาพยาบาลผู้ป่วยและมูลค่าความเสียหายอันเนื่องมาจากอค์คิภัยที่เกิดจากบุหรี่แล้วยังมีค่าใช้จ่ายหรือความสูญเสียที่สำคัญอื่นๆ อีก เป็นต้นว่าค่าใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศที่ต้องสูญเสียไปกับการนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาสูบทั้งในรูปวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูป เพราะในอดีตประเทศไทยเราประสบปัญหาการขาดดุลการค้าในส่วนของสินค้าใบยาสูบมาโดยตลอด กล่าวคือมีมูลค่าการนำเข้ามากกว่าการส่งออก จนกระทั่งถึงปีพ.ศ. 2519 จึง

เริ่มมีมูลค่าการส่งออกมากกว่าอันเป็นผลเนื่องจากการส่งออกจำนวนปริมาณมาก*

เฉพาะในปี พ.ศ.2538 ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศไปเป็นจำนวนถึง 1,445 ล้านบาทในการสั่งซื้อใบยาสูบจากประเทศสหรัฐอเมริกาและอีกประมาณ 953 ล้านบาทในการนำเข้าสินค้ายาสูบสำเร็จรูป นับแต่เปิดให้มีการนำเข้าโดยเสรีเป็นต้นมา ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากขึ้นๆ ทุกปีในการนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาสูบ (สุชาดา, 2540)

ต้นทุนสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งมักจะมองข้ามกันเสมอคือความสูญเสียในเรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในการปลูกใบยาสูบ ผู้ปลูกมักต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายที่กำหนดโดยบริษัทผู้รับซื้อใบยาสูบ เพื่อให้ผลผลิตได้มาตรฐาน ซึ่งการใช้สารเคมีจำนวนมากและบ่อยครั้งนอกจากจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพของผู้ปลูกเองแล้วยังก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติอีกด้วย (Ekachai, 1991) นอกจากนี้ความต้องการใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกและใช้ไม้เป็นวัสดุเชื้อเพลิงในการบ่มใบยาสูบและอื่นๆ ยังก่อให้เกิดการสูญเสียสภาพป่า The International Forest Science Consultancy ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงในประเทศกำลังพัฒนา 69 ประเทศที่ปลูกใบยาสูบและรายงานในปีพ.ศ. 2529 ว่าการใช้ไม้เพื่อเป็นวัสดุเชื้อเพลิงของอุตสาหกรรมใบยาสูบในประเทศไทยอย่างไม่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลเสียหายอย่างรุนแรงต่อสภาพป่าไม้ในเมืองไทยหากยังไม่มี ความพยายามอย่างจริงจังในอันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ไม้และปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการใช้งานในอนาคต**

* ในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีการค้าเกินดุลสำหรับสินค้านี้ แต่ราคาขายใบยาสูบที่ประเทศไทยได้รับเป็นราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดโลกมาก ขณะที่ต้องจ่ายแพงกว่าสองถึงสามเท่าสำหรับใบยาสูบนำเข้า ในส่วนของราคาตลาดโลก ราคานำเข้าและส่งออกจะไม่แตกต่างกันมากเหมือนกรณีของประเทศไทย ในปี 2536 ประเทศไทยต้องจ่ายราคานำเข้าแพงกว่าราคาส่งออกถึงสามเท่าและจ่ายแพงกว่านั้นในบางปีอีกด้วย (ดู Suchada Tungthangthum, 1997, ตารางที่ 4.4 และ 4.5, หน้า 110-111)

** (Fraser, 1986) ประมาณกันว่าอุตสาหกรรมใบยาสูบในประเทศไทยใช้ไม้ปีละ 500,000 ลูกบาศก์เมตร โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 61 จะใช้เป็นเชื้อเพลิงในการบ่มใบยาสูบ (World Tobacco, 1987)

สรุป

จากการสำรวจเกี่ยวกับสวัสดิการและอนามัย และการสำรวจพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรทั่วประเทศ พบว่าอัตราส่วนของการเป็นผู้สูบบุหรี่ลดลงอย่างต่อเนื่องระหว่างปีพ.ศ. 2519-2531 แต่กลับเพิ่มสูงขึ้นอีกในปีพ.ศ. 2534 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ที่ยังมีอายุน้อย ผลการสำรวจล่าสุดในปีพ.ศ. 2536 พบว่าจำนวนผู้สูบบุหรี่และอัตราส่วนของการเป็นผู้สูบบุหรี่ลดลงอย่างมากทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยพบว่าทั้งยอดจำหน่ายบุหรี่ของโรงงานยาสูบและจำนวนการบริโภคบุหรี่ต่อหัวยังคงเพิ่มขึ้นทั้งในปีพ.ศ. 2536 และ 2537

อุตสาหกรรมยาสูบเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของรัฐ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ต้องใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากในการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยด้วยโรคอันเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ นอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่จะเพิ่มขึ้นตามมาแล้ว ประเทศไทยยังต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศจำนวนมากแต่ละปีในการนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาสูบทั้งในรูปวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูป ทั้งนี้ยังไม่นับต้นทุนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไปจากการใช้ทรัพยากรอย่างขาดประสิทธิภาพในอุตสาหกรรมการผลิตยาสูบ และการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินเนื่องจากอัคคีภัย อันมีสาเหตุจากการสูบบุหรี่อีกด้วย

ผู้สูบบุหรี่ในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในชนบท ยังคงมวนบุหรี่สูบเองเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของบุหรี่ที่ผลิตโดยโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง จำนวนบริโภคต่อหัวของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มสูงขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 1 ถึง 4 คือเพิ่มขึ้นจาก 633 มวน โดยเฉลี่ยเป็น 755, 925 และ 1,013 มวนตามลำดับ ช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีผลให้การบริโภคต่อหัวลดลงเหลือ 911 มวน อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ส่งผลให้การบริโภคต่อหัวเพิ่มขึ้นอีกเป็น 957 มวน และถึงแม้ว่าจะมีการนำเข้าบุหรี่เพิ่มขึ้นทุกปีตั้งแต่ปีพ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ยอดจำหน่ายและจำนวนบริโภคต่อหัวของบุหรี่ที่

ผลิตในประเทศก็มีได้ลดน้อยลง นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจและการลดลงของราคาที่แท้จริงของบุหรี่แล้ว การเปิดให้มีการนำเข้าสินค้าโดยเสรีก็มีผลอย่างมากต่อการเพิ่มจำนวนการบริโภคยาสูบในประเทศไทย

ส่วนเบื้องหลังการเปิดตลาดบุหรี่ ตลอดจนนโยบายของประเทศสหรัฐอเมริกาและของไทยต่ออุตสาหกรรมยาสูบจะได้กล่าวถึงในตอนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง. (หลายปี) รายงานประจำปี.
2. กระทรวงสาธารณสุข. (2536) การขึ้นภาษีสรรพสามิตบุหรี่. เอกสารประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี 7 ธันวาคม 2536.
3. โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง. (หลายปี) รายงานประจำปี
4. สำนักงบประมาณ. รายงานการคลัง ปีงบประมาณ 2537.
5. สำนักงบประมาณ. รายงานการคลัง ปีงบประมาณ 2538.
6. สำนักงบประมาณ. รายงานการคลัง ปีงบประมาณ 2539.
7. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (หลายปี) รายได้ประชาชาติของประเทศไทย.
8. สุชาติา ตั้งทางธรรม. (2540) เศรษฐศาสตร์เรื่องบุหรี่และอัตราภาษีบุหรี่. รายงานวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข 2540. (อยู่ระหว่างดำเนินการจัดพิมพ์)
9. Bank of Thailand. (several years) *Bank of Thailand Monthly and Quarterly Bulletin*.
10. Bureau of the Budget. (several years) *Thailand's Budget in Brief*, Bangkok.
11. Bowring, Sir John. (1857) *The Kingdom and Peo-*

- ple of Siam.* John W. Parker and son, London.
12. Chitanondh, H. (1991) *Tobacco Use: An Update-April 1991.* National Committee for Control of Tobacco Use. Office for Tobacco Consumption Control, Bangkok.
 13. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP). (1979) *A Preliminary Analysis of Transnational Corporation Involvement in the Tobacco Industry of Thailand.* United Nations Joint CTC/ESCAP Unit on Transnational Corporations, working paper no. 8, Bangkok.
 14. Ekachai, S. (1991) *Behind the Smile: Voices of Thailand.* The Post Publishing Co.,Ltd., Bangkok.
 15. Fraser, A.I. (1986) *The Use of Wood by The Tobacco Industry and The Ecological Implications.* International Forest Science Consultancy, Edinburgh.
 16. Ingram, James C. (1971) *Economic Change in Thailand 1850-1970.* Stanford University Press, Stanford, California.
 17. National Statistical Office (NSO). (1970) *Report of the Population and Housing Census.*
 18. National Statistical Office (NSO). (1976) *The Health and Welfare Survey.*
 19. National Statistical Office (NSO). (1980) *Report of the Population and Housing Census.*
 20. National Statistical Office (NSO). (1981) *The Health and Welfare Survey.*
 21. National Statistical Office (NSO). (1986) *The Health and Welfare Survey.*
 22. National Statistical Office (NSO). (1988) *The Survey of Cigarette Smoking Behavior.*
 23. National Statistical Office (NSO). (1990) *Report of the Population and Housing Census .*
 24. National Statistical Office (NSO). (1991) *The Health and Welfare Survey.*
 25. National Statistical Office (NSO). (1993) *The Survey of Cigarette Smoking Behavior.*
 26. National Statistical Office (NSO). *Report of the 1960 Thailand Population Census.*
 27. Sayre, Francis Bowes. (1927) Siam's Fight for Sovereignty. *The Atlantic Monthly* (November), 674-689.
 28. Sayre, Francis Bowes. (1928) The Passing of Extraterritoriality in Siam. *The American Journal of International Law* 22 (January), 70-88.
 29. Tobacco-industry Initiative Needed in Establishing Tree Plantations. (1987) *World Tobacco* July, 66-67.
 30. Tungthangthum, S. (1997) *The Political Economy of Tobacco Products and Optimal Cigarette Taxation: The Case of Thailand.* Unpublished Ph.D. dissertation, University of Hawaii.
 31. Tungthangthum, S. (1984) *Thailand's Government Expenditure.* Unpublished research paper, Institute of Social Studies, The Hague.
 32. Wimoniti, W. (1961) *Historical Patterns of Tax Administration in Thailand.* M.P.A. Thesis Thammasat University.

